

บทความพิเศษ

การปรับตัวของสถานศึกษาในช่วงโควิด-19

โดย ดร. ตรีนุช โฆษยนต์จิตร

21 เมษายน 2563

ขอบคุณที่มาภาพ : <https://www.biospectrumasia.com/>

“การปิดสถานศึกษาเป็นหนึ่งในมาตรการชุดแรก ๆ ของหลายประเทศทั่วโลก หลังเกิดการระบาดของโควิด-19 รวมถึงประเทศไทย อย่างไรก็ตามการตัดสินใจในการปิดสถานศึกษาต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อการเรียนรู้ การพัฒนา และโภชนาการของเด็กด้วย”

การปิดสถานศึกษาเป็นหนึ่งในมาตรการชุดแรก ๆ ของหลายประเทศทั่วโลกหลังเกิดการระบาดของโควิด-19 รวมถึงประเทศไทยที่ได้ประกาศปิดสถานศึกษาทั่วประเทศตั้งแต่วันที่ 18 มีนาคม 2563 เป็นต้นมา เหตุผลหลัก ในการประกาศปิดสถานศึกษา คือ เป็นสถานการณ์ 3 วันนับแต่มีผู้ติดเชื้อในประเทศครบ 100 ราย ทำให้ต้องยกระดับมาตรการในการเผยแพร่เชื้ออย่างครอบคลุมทั่วประเทศ การปิดโรงเรียนทำให้ลดโอกาสในการแพร่เชื้อโรคระหว่างนักเรียน ซึ่งมีค่อนข้างสูงเพราะลักษณะของการอยู่ร่วมกัน การใช้ของร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะเด็กเล็กที่การเรียนการสอน

มีความใกล้ชิดกับครูผู้สอนและการดูแลตัวเองด้านสุขอนามัยยังไม่สามารถทำได้เต็มที่ บางโรงเรียนมีห้องเรียนเป็นลักษณะปิดไม่เปิดหน้าต่างระบายอากาศ บางโรงเรียนตั้งอยู่ในจังหวัดที่ยังไม่พบผู้ติดเชื้อแต่มีผู้ปกครองหลายคนทำงานในจังหวัดที่มีผู้ติดเชื้อและเมื่อกลับภูมิลำเนาในช่วงวันหยุดก็มีโอกาสนำเชื้อมาติดบุตรหลานได้ รวมถึงเด็กนักเรียนแม้จะไม่แสดงอาการของโรคแต่อาจจะเป็นผู้เผยแพร่เชื้อไปสู่ผู้ปกครองหรือผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเสี่ยงของโรคที่บ้านได้ รูปแบบการปิดสถานศึกษาในช่วงแรกของการระบาดของโควิด-19 เป็นการปิดสถานศึกษาเฉพาะโรงเรียนที่มีเด็ก

ครู หรือผู้ปกครองในโรงเรียนติดเชื้อโควิด (reactive closure) ซึ่งในงานวิจัยที่โดย Ferguson et al. (2006)¹ พบว่าการปิดสถานศึกษาสามารถลดอัตราการติดเชื้อได้ 25% และมาตรการปิดโรงเรียนจะได้ผลที่ดีกว่านี้เมื่อใช้ร่วมกับนโยบายอื่น ๆ เช่น การปิดโรงเรียนควบคู่กับการปิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจบางส่วนในช่วงที่สภากาชาดใช้นโยบายเชิงรุก (proactive closure) คือ การปิดโรงเรียนก่อนที่จะมีผู้ติดเชื้อในสถานศึกษานั้น ซึ่งแน่นอนว่านโยบายนี้ลดอัตราการติดเชื้อได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าการปิดสถานศึกษาเฉพาะโรงเรียนที่มีเด็ก ครู หรือผู้ปกครองในโรงเรียนติดเชื้อ

¹ Ferguson, N. M., Cumming, D. A. T., Fraser, C., Cajka, J. C., Cooley, P. C. and Burke, D. S. (2006). Strategy for mitigating an influenza pandemic. *Nature*, 442, 448-452

(Markel, et al., 2007)² เพราะเป็นการลดการเจอกันระหว่างผู้ปกครอง รวมถึงครู และเป็นการบังคับให้ผู้ปกครองอยู่บ้านและเว้นระยะห่างทางสังคม ดังนั้น จะเห็นได้ว่ามาตรการการปิดสถานศึกษาอาจจะเป็นตัวแปรสำคัญในการลดอัตราการระบาดของโรคได้

อย่างไรก็ตามการปิดสถานศึกษามีผลกระทบทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กที่ถดถอยหากปิดโรงเรียนเป็นเวลานาน กลุ่มที่ถูกรกระทบจากการปิดสถานศึกษามากที่สุด คือ กลุ่มนักเรียนเปราะบาง เช่น เด็กในครอบครัวยากจนที่ต้องพึ่งพาอาหารโรงเรียน จากการสำรวจพบว่าเด็กยากจนมีจำนวนทั้งหมด 2 ล้านคน และมี 2 แสนคนเป็นเด็กยากจนพิเศษที่ผู้ปกครองมีรายได้ไม่ถึง 3,000 บาทต่อเดือน ดังนั้น สำหรับกลุ่มเปราะบางภาครัฐควรมีมาตรการดูแลเป็นพิเศษในเรื่องของโภชนาการในช่วงปิดสถานศึกษา ปัจจุบัน ณ วันที่ 21 เมษายน 2563 มีประเด็นของการเปิดสถานศึกษาในช่วงโควิด-19 อยู่มากมาย ยกตัวอย่างกรณีศึกษาของประเทศเดนมาร์กและนิวซีแลนด์ เห็นได้ว่าหลังจากที่ประเทศเดนมาร์กมีจำนวนการเสียชีวิตลดลงเป็นระยะเวลา 2 อาทิตย์ประเทศเดนมาร์กเป็นประเทศแรกในสหภาพยุโรปที่ตัดสินใจเปิดสถานศึกษา รวมถึงสถานดูแลเด็กเล็ก โดยมีการจัดระเบียบและมาตรการใหม่เพื่อลดความ

เสี่ยงต่อการติดโรคในสถานศึกษา แต่ในขณะเดียวกันสถานดูแลเด็กเล็กในประเทศนิวซีแลนด์ได้ขอร้องภาครัฐมิให้สถานดูแลเด็กเล็กเปิดทำการเนื่องจากเหตุผลว่าการดูแลเด็กเล็กจำเป็นจะต้องมีความใกล้ชิดกันมาก มาตรการเว้นระยะห่างที่อาจจะทำได้ในเด็กโตเป็นเรื่องที่ทำได้ยากในเด็กเล็ก ความแตกต่างระหว่างสองประเทศนี้ คือ จำนวนผู้ติดเชื้อใหม่ โดย ณ วันที่ 21 เมษายน 2563 ประเทศนิวซีแลนด์มีจำนวนผู้ติดเชื้อใหม่เพียง 5 คน ส่วนประเทศเดนมาร์กมีจำนวนผู้ติดเชื้อใหม่ในอยู่ที่ 131 คน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจในการเปิดและสถานศึกษา ยังคงเป็นเรื่องที่ขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆ และการตัดสินใจของแต่ละประเทศ ซึ่งประเทศไทยควรติดตามและใช้ประสบการณ์ของต่างประเทศเป็นกรณีศึกษาต่อไป

ในส่วนของประเทศไทยได้มีประกาศเลื่อนการเปิดภาคการศึกษาจากเดือนพฤษภาคม ไปเป็นวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 ซึ่งข้อมูลที่ได้จากกระทรวงศึกษาธิการ ณ วันที่ 21 เมษายน 2563 และจากการสืบค้นข้อมูล พบว่าอาจจะมีกรณีผ่อนคลายในบางพื้นที่ในอนาคต และสำหรับโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนพื้นที่ปลอดภัยภายใต้ พรก. จุฑาเงิน อาจจะมีการจัดการเรียนการสอนที่อนุญาตให้นักเรียนมาโรงเรียนแบบแบ่งเป็น

กลุ่มเล็กและสลับกันมาเรียน สำหรับพื้นที่อื่น ๆ การเรียนการสอนจะเป็นการผสมผสานระหว่างระบบการเรียนทางไกลผ่านดาวเทียม DLTV ระบบออนไลน์ OBEC Channel ระบบ DEEP (Digital Education Excellence Platform) หรือการใช้ แอปพลิเคชันต่าง ๆ การสอนแบบ real-time และการถ่ายทอดสด เป็นต้น คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมด 8 แห่ง ซึ่งแบ่งเป็นโรงเรียนสังกัด (1) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน 4 แห่ง (2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 3 แห่ง และ (3) เทศบาล 1 แห่ง โรงเรียนที่สัมภาษณ์มีขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีนักเรียนตั้งแต่ 46 คน ถึง 3,150 คน ซึ่งรวมถึงโรงเรียนที่ตั้งอยู่บนดอย และโรงเรียนสอนพิเศษรวมอยู่ด้วย โดยประเด็นการสัมภาษณ์จะเป็นในเรื่องของความเสี่ยงในสถานศึกษา ความพร้อม มาตรการป้องกัน และความช่วยเหลือจากภาครัฐในอนาคต ซึ่งปัจจัยของความเสี่ยงนั้นได้พูดถึงไว้ก่อนหน้าแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม**แต่ละโรงเรียนมีระดับความเสี่ยงที่แตกต่างกัน** เช่น โรงเรียนที่มีนักเรียนเป็นจำนวนมาก โรงเรียนที่มีเด็กมาจากครอบครัวยากจนที่ผู้ปกครองไม่มีอุปกรณ์สื่อสารใช้เพื่อเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านการปฏิบัติและดูแลสุขอนามัยตนเองในช่วงโควิด-19 หรือโรงเรียนที่มีผู้ปกครองต้องเดินทางไป

² Markel, H., Lipman, H. B., Navarro, J. A., Sloan, A., Michalsen, J. R., Stern, A. M., Cetron, M. S. (2007). Nonpharmaceutical Interventions Implemented by US Cities During the 1918-1919 Influenza Pandemic. JAMA, 298(6), 644-654

ทำงานในเมืองอื่นก็จะมีความเสี่ยงที่สูงกว่า นอกจากนั้น โรงเรียนที่ต้องรอความช่วยเหลือจากภาคส่วนอื่น ๆ ในเรื่องของหน้าภาค เจลแอลกอฮอล์ล้างมือ ที่ตรวจวัดอุณหภูมิหากการช่วยเหลือมีความล่าช้าก็จะทำให้ความเสี่ยงนั้นสูงขึ้นตามไปด้วย จากการสัมภาษณ์พบว่าก่อนมีการประกาศปิดสถานศึกษาในช่วงโควิด-19 ทุกสถานศึกษาได้มีการปรับตัวและปฏิบัติตามคำแนะนำของภาครัฐซึ่งมีแนวทางในการปฏิบัติเพื่อป้องกันและดูแลตนเองตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข และบางโรงเรียนได้รับความช่วยเหลือจากองค์กรบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และอาสาสมัครสาธารณสุข ในเรื่องของอุปกรณ์วัดอุณหภูมิ แอลกอฮอล์ และแจกหรือสอนวิธีทำหน้ากาก รวมไปถึงให้ความรู้ครูและนักเรียนในเรื่องของการป้องกัน ดูแลสุขอนามัยและปฏิบัติตามในในช่วงโควิด-19 ดังนั้น **ความเข้มแข็งและการช่วยเหลือขององค์กรในพื้นที่จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง** โดยเฉพาะสำหรับโรงเรียนที่มีงบประมาณน้อย แต่ปัญหาที่พบคือยังมีความล่าช้าในการเบิกอุปกรณ์บางอย่าง นอกจากนั้น โรงเรียนที่ขาดแคลนงบประมาณ ส่วนใหญ่จะมีปัญหาในเรื่องของผู้ปกครองที่มีฐานะยากจน ไม่มีอุปกรณ์สื่อสาร ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ ดังนั้น ครูจึงเป็นบุคลากรสำคัญในการให้

ความรู้กับผู้ปกครองกลุ่มนี้ด้วย โรงเรียนมีรูปแบบแนวทางต่าง ๆ ในการรับมือกับโควิด-19 เช่น การส่งการให้ครูเป็นผู้ติดตามข่าวสาร การส่งการให้ครูเฝ้าสังเกตนักเรียนและหากพบว่านักเรียนมีอาการไข้ ให้รีบแจ้ง ผู้ปกครอง การจัดทำแบบสอบถามข้อมูลประวัติการเดินทางของครอบครัว บางโรงเรียนมีการทำวิดีโอให้ความเข้าใจและแนะนำการป้องกันเผยแพร่ให้กับนักเรียนและผู้ปกครองผ่านทางสื่อโซเชียลมีเดีย ทั้งนี้ทั้งนั้น ทุกอย่างขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละโรงเรียนและบริบทของผู้ปกครอง โรงเรียนที่มีงบประมาณมากจะมีความพร้อมในการจัดการได้ดีกว่าโรงเรียนที่มีงบประมาณน้อยและตั้งอยู่ห่างไกล

สิ่งที่โรงเรียนต้องการจากรัฐ คือ แนวทางการปฏิบัติด้านการเรียนการสอนที่ชัดเจน การสื่อสารที่รวดเร็ว โปร่งใสเพื่อสถานศึกษาจะนำไปวางแผนได้ถูกต้อง หากมีการเรียนการสอนแบบทางไกล สถานศึกษาต้องการการสนับสนุนการจัดการศึกษาที่ชัดเจนและโดยละเอียดเพื่อนำไปใช้ปฏิบัติได้เลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวทางในการปฏิบัติของการเรียนการสอนระดับอนุบาลและเด็กเล็ก มีคู่มือและแนวทางในการเตรียมความ

พร้อมให้กับนักเรียนและผู้ปกครอง เช่น มีอุปกรณ์ให้เด็กนักเรียนพร้อมใช้กับการใช้สื่อการเรียนต่าง ๆ และมีคู่มือการสอนผู้ปกครองและนักเรียนในการใช้สื่อที่เข้าใจง่าย

ในด้านความพร้อมของโรงเรียนในการเรียนทางไกล โรงเรียนขนาดใหญ่มีความเห็นว่าการให้เรียนในรูปแบบทางไกลแต่มีวิธีการการเรียนการสอนที่ชัดเจน ส่วนโรงเรียนขนาดเล็กบนดอยยังไม่มีความพร้อมในการให้เรียนในรูปแบบทางไกล ผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้ทำการสัมภาษณ์ มีความตื่นตัวในการรับรู้ข่าวสาร โดยผู้บริหารสถานศึกษาส่วนมากได้รับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือสั่งการจากกระทรวงฯ ข้อมูลจากทางสื่อมวลชน กรมควบคุมโรค และสาธารณสุขตำบล และมีการรับข่าวสารเพิ่มเติมจากกลุ่ม LINE ของสำนักงานเขต และหาข้อมูลเพิ่มเติมด้วยตัวเองจากช่องทางออนไลน์

สำหรับโรงเรียนบนดอย แม้จะมีบริบทของนักเรียนที่ยากจนสูงแต่มีความเสี่ยงในการระบาดของโรคต่ำกว่าพื้นที่อื่น เพราะครัวเรือนทำการเกษตรในพื้นที่และไม่ได้ออกไปเมืองใหญ่ หากผู้นำชุมชนสามารถเฝ้าระวังในเรื่องของการเดินทางเข้าออกจากพื้นที่ได้ก็จะสามารถลดอัตราความเสี่ยงลงไปอีก ในเรื่องของการเรียนการสอนแบบในห้องเรียนปรกติ โรงเรียนบนดอยที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กสามารถจัดการเรียนการสอนแบบ

เว้นระยะห่างได้ แต่หากต้องเรียนทางไกลสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก คือนักเรียนจะต้องสามารถเข้าถึงอุปกรณ์สื่อสารได้ (อย่างไรก็ตามบางครัวเรือนยังไม่มีไฟฟ้า และโทรทัศน์) และต้องการให้ภาครัฐออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับเด็กบนดอย

โดยสรุปแล้ว ยังมีความล่าช้าในการเข้าถึงอุปกรณ์ป้องกันการแพร่เชื้อโรค เช่น เครื่องวัดอุณหภูมิ เจลแอลกอฮอล์ และหน้ากากอนามัย บ้างในบางพื้นที่ ส่วนในการปฏิบัติ เช่น การบังคับใส่หน้ากากตลอดเวลาหรือการเว้นระยะห่างระหว่างบุคคลนั้นยังมีข้อจำกัดอยู่โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กเล็ก และโรงเรียนที่มีนักเรียนต่อห้องเป็นจำนวนมาก อีกประเด็นที่สำคัญ คือการอยู่อาศัยรวมกันในครอบครัวที่มีพ่อแม่ทำงานในเมืองใหญ่ที่สามารถนำเชื้อกลับมาในชุมชนหรือไม่มีความรู้ในเรื่องของสุขอนามัยและวิธีที่ถูกต้องในการป้องกันตัวเองจากการติดเชื้อที่เพียงพอจะเพิ่มความเสี่ยงให้กับโรงเรียน ในส่วนของบทบาทท้องถิ่นจากการสัมภาษณ์พบว่าองค์กรในพื้นที่ที่เข้มแข็งมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือชุมชนได้มาก ทั้งในเรื่องของการจัดหาอุปกรณ์ป้องกันการแพร่เชื้อโรค การให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร รวมถึงสร้างความตระหนักในการกักตัวผู้เข้ามาในชุมชน

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

- (1) คุณชิตพันธ์ ตันติมังกร ผู้บริหารโรงเรียนเอกชน
- (2) คุณนवल สมบูรณ์สิน ผู้บริหารโรงเรียนเอกชน
- (3) คุณ ก. ผู้บริหารโรงเรียนเอกชน
- (4) คุณ ข. ผอ. โรงเรียนสังกัด สพ
- (5) คุณ ค. ผอ. โรงเรียนสังกัด สพ
- (6) คุณ ง. ผอ. โรงเรียนสังกัด สพ
- (7) คุณ จ. ผอ. โรงเรียนเทศบาล
- (8) คุณ ฉ. ผู้บริหารโรงเรียนสอนพิเศษ